

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND *SCHIMBAREA ÎN LIMBĂ*

POPA Viorica, doctor

(Universitatea de Stat "Alec Russo", Bălți)

Adevărul cu privire la relația limbă – realitate își are confirmare în necesitatea firească a vorbitorilor de a sensibiliza verbal atât realiile depistate, „descoperite”, cât și schimbările privind componența și particularitățile realiilor existente. Consecința acestui proces de lingvizare e producerea unor unități lingvistice noi (cuvinte similare) sau modificarea semantică a unor unități lexicale asimilate deja limbajului (procesul se realizează prin extensiune, restrângere, „reprofilare” etc.).

Realitatea ne pune în fața unor situații în care precizia se arată imposibilă: limite neclare, clasificări imperfecte, definiții nesatisfăcătoare. Se știe că o stare de limbă nu este un punct, ci o durată mai lungă sau mai scurtă, în timpul căreia suma modificărilor survenite este minimă. Acest răstimp poate să dureze zece ani, o generație, un secol sau chiar mai mult. O limbă poate să se schimbe foarte puțin într-un interval lung de timp, pentru ca, mai apoi, să sufere transformări considerabile.

În sens larg, schimbarea lingvistică este un „fenomen cu caracter general, orice limbă avînd o infinită filiație de stadii din ce în ce mai vechi. În sens restrîns, modificare produsă la oricare dintre nivelurile structurii unei limbi” [DȘL, 453].

Multiplele și diversele teorii cu privire la schimbările în limbă evidențiază aspecte, precum cauzele, mecanismul, direcția, exigența unor constrîngeri universale asupra acestora ș. a.

Este notabilă contribuția lingviștilor în această chestiune fundamentală, vom căuta să intrăm însă în câteva detalii reprezentative exprimate de prof. E. Coșeriu. Primele reflecții ale lingvistului le găsim în cursul de *Introducere în lingvistică*. Demersul său pornește de la Fr. de Saussure, G. Ascoli și A. Meillet, dar, dacă pe acești lingviști îi preocupa,

de obicei, mecanismul și cauzele schimbării, apoi E. Coșeriu este convins că trebuie precizat motivul intim al schimbării, al inovației în limbă, adică „neconcordanța dintre actul lingvistic și modelul său”. Compatriotul nostru notează: „schimbarea lingvistică nu există, dacă considerăm fiecare fapt ca un fapt continuu, fiindcă nu există această continuitate a faptelor. Ce înseamnă atunci că «se schimbă» ceva? Înseamnă că toată limba, tot sistemul, prin aceste înlocuiri parțiale, prezintă fapte care existau mai înainte și care sînt refăcute în același sens, și altele care sînt înlocuite. Și atunci schimbarea lingvistică nu există, însă schimbarea limbii există în sensul că limba e făcută, în parte altfel [...]. Schimbarea lingvistică nu există pentru vorbitori, fiindcă pentru vorbitori, schimbarea este, cum spun mulți lingviști, inconștientă” [Coșeriu: 1996, 86]. Lingvistul subliniază prin aceasta că trebuie să se vorbească de *schimbarea în limbă*, pentru că *schimbarea* se produce în *sistem*, prin urmare, la planul obiectului (= limbă). Altfel zis, numai atunci cînd ne vom referi la planul investigației schimbării în limbă, putem vorbi de *schimbarea lingvistică*.

După părerea lui E. Coșeriu, schimbarea în limbă este o înlocuire, o refacere a limbii într-un punct. Mai mult: el evidențiază patru faze ale acesteia:

1. inovația care s-a produs la un moment dat în vorbire (schimbarea în momentul său inițial și original [Coșeriu: 1999, 90]);
2. adoptarea ei de către alți vorbitori;
3. răspîndirea care este un șir de adoptări;
4. selecția: cineva poate înlocui limba veche, reorientînd această schimbare, iar în anumite cazuri poate să nu admită schimbarea (de exemplu, fiindcă duce la confuzie) [Coșeriu: 1996, 72].

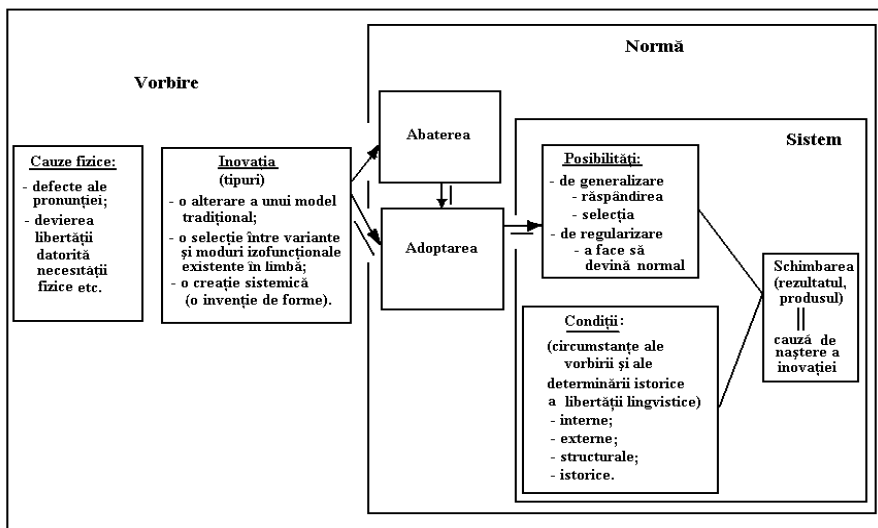
E. Coșeriu insistă asupra distincției dintre *schimbare* și *inovație* pentru a explica unor lingviști că, de fapt, aceste două fenomene nu trebuie confundate: greșeala de a lămuri inovația din limbă prin schimbarea lingvistică provine din tratarea chestiunii în planul limbii abstracte: „Într-adevăr, în limba abstractă fiecare model este unic (un fonem, un cuvînt); dar fiecărui model din limba abstractă îi corespunde un număr mare de modele în numeroasele «științe» individuale, și nu e de închipuit că acestea s-ar modifica simultan” [Coșeriu: 1997, 70]. Savantul consideră, de asemenea, că schimbarea în limbă reprezintă difuzarea, generalizarea unei inovații, adică implică, în mod necesar, o serie de adoptări succesive. Mai mult: problema schimbării în limbă, redusă la termenii săi minimi, este însăși problema adoptării.

Interesant este faptul că noțiunea de inovație este examinată de lingvist tot în relație cu noțiunea de adoptare: or distincția dintre inovație și

adoptare, deși pare să fie evidentă și de mică importanță, este totuși fundamentală pentru înțelegerea și punerea corectă a problemei: „În măsură în care este determinată de circumstanțele și finalitățile actului lingvistic, inovația reprezintă un «fapt de vorbire» în sensul cel mai strict al acestui termen: ea ține de utilizarea limbii. În schimb, adoptarea – fiind achiziție a unei forme noi, a unei variante, a unui nou mod de selecție, în vederea unor acte viitoare – înseamnă constituirea unui «fapt de limbă»; transformarea unei experiențe în «știință», ea face parte din învățarea limbii, din «refacerea» ei prin intermediul activității lingvistice.” [Coșeriu: 1997, 71].

Fără să minimalizeze aportul lingviștilor privind natura cauzelor schimbărilor în limbă, E. Coșeriu nota că, de fapt, e vorba de *condiții*, și nu *cauze*: „Singura cauză a nașterii limbii, este schimbarea lingvistică, este creativitatea, adică omul ca subiect creator, care hotărăște să schimbe, să adauge ceva, să pună ceva etc.” [Coșeriu: 1996, 68]. După părerea sa, există condiții (care nu sînt cauze), „în care libertatea schimbă limba, înlocuiește limba veche cu o limbă nouă, dă altă orientare tradiției”; „condițiile nu sînt nici măcar condiții, nu sînt nimic, fiindcă prin sine înseși ele nu se schimbă” [ibidem]. De asemenea, E. Coșeriu admite să se vorbească despre factori *externi și interni, structurali și istorici*, cu condiția ca prin ei să se înțeleagă *factori pasivi, circumstanțe ale vorbirii și determinări istorice ale libertății lingvistice*, și nu despre *factori activi – cauze determinante ale schimbării*.

În fond, concepția lui E. Coșeriu e una din modalitățile juste de a trata o problemă afît de „spinoasă”, precum e *schimbarea în limbă*.

Astfel, se poate observa că schimbările în limbă ilustrează elocvent că, într-o societate, în care limba literară funcționează în condiții normale, evoluția normelor literare, ce se desfășoară în concordanță cu schimbările din realitate, este un lucru firesc. Orice cercetător, așadar, este pus în situația de a lua atitudine față de inovații, deoarece o imagine adecvată a normelor literare se creează nu numai pe baza tradiției literare, dar și pe baza unei analize minuțioase a proceselor ce se produc nu numai în limbă, dar și în vorbire. Perseverăm asupra acestui detaliu, deoarece nu sînt rare situațiile cînd unele inovații, respinse de normă, totuși, în cele din urmă, se afirmă, servind, la rîndul lor, drept imbold pentru modificarea și perfecționarea altor fenomene de limbă.

Résumé

L'article en question met en discussion quelques détails représentatifs quant au changement linguistique, signalées par Eugène Coșeriu.

Referințe bibliografice

1. Bidu-Vrănceanu A.; Călărașu Cr.; Ionescu-Ruxăndoiu, L.; Mancaș, M.; Pana-Dindelegan, G. *Dicționar de științe ale limbii*. București: Ed. Nemira, 2001 [DȘL].
2. Coșeriu E. *Lingvistica integrală*. București: Ed. Fundației Culturale Române, 1996.
3. Coșeriu E. *Sincronie, diacronie și istorie*. București: Ed. Enciclopedică, 1997.

4. Coșeriu E. *Introducere în lingvistică*. ed. a II-a. Cluj: Ed. Echinox, 1999.